

Aanvulling bij Toolkit

3. 6.5. Gezondheidszorg. wat te doen bij een overlijden?

vzw Welcome in Mechelen leverde interessante aanvullingen op basis van 2 informatieavonden over 'Ongeneeslijk ziek zijn en sterven in België'

Aanleiding om deze moeilijke onderwerpen te bespreken waren drie sterfgevallen die de vzw in zijn netwerk had meegemaakt.

Bij de nieuwkomers met vluchtachtergrond werd toen veel onzekerheid vastgesteld. Ze wisten niet welke zorg tijdens het ziek zijn en na het overlijden mogelijk was.

De avonden vonden plaats op 30-10 en op 27-11-2019.

Nieuwkomers met vluchtachtergrond en Belgen, al dan niet met migratieachtergrond, vonden de avonden verrassend boeiend.

a) Ongeneeslijk ziek zijn in België

– LEIF vzw (LevensEinde Informatief Forum, www.leif.be)

LEIF is een open initiatief van mensen en verenigingen die streven naar een waardig levensEinde voor iedereen, waarbij respect voor de wil van de patiënt voorop staat.

LEIF geeft informatie en formulieren om preventief de wensen van de patiënt te registreren.

De werking steunt op 3 belangrijke wetten van 2002:

- patiëntenwet: recht op informatie en kwaliteit; belang van wilsbekwaamheid
- wet palliatieve zorg: recht op palliatieve zorg, recht om een verdere medische behandeling niet op te starten;
- euthanasiewet: recht op levenbeëindiging als patiënt onomkeerbaar en uitzichtloos ziek is (maar wel nog wilsonbekwaam)

– Palliatief Netwerk Mechelen vzw (www.palliatief-netwerk-mechelen.be)

Palliatieve zorg is een actieve multidisciplinaire totaalzorg bij ongeneeslijk zieken met beperkte levensverwachting (minder dan 1 jaar). Het doel is zo lang mogelijk kwaliteit van

leven van de patiënt te waarborgen. Ook de naasten worden ondersteund. Bij het einde kan – om pijn te bestrijden – palliatieve sedatie (= kunstmatig in slaap brengen) toegediend worden.

Tip

In Vlaanderen zijn multidisciplinaire netwerken palliatieve zorg per regio georganiseerd. De regionale netwerken worden overkoepeld door de Federatie Palliatieve zorg Vlaanderen (<http://www.palliatief.be/netwerken>). De organisatie is pluralistisch. Klik [hier](#) om het **netwerk palliatieve zorg** te vinden in jouw buurt (op basis van gemeente of postnummer)

– vzw Mopa (Migratie en Palliatieve Ondersteuning, www.mopa.be)

Vzw MOPA neemt een brugfunctie op tussen moslim patiënten en familie én de zorgverleners in het ziekenhuis of de thuiszorg. MOPA werkt aanvullend samen met de regionale netwerken palliatieve zorg (hierboven genoemd).

Hun ondersteuning bewaakt enkele specifieke kenmerken:

- laagdrempelig, wat betekent dat men rekening houdt met de nadelen van ongelijkheid tussen migranten (en nieuwkomers) en autochtone bevolking in toegang tot de zorg, het gebruik en de kwaliteit ervan. Moslims weten niet altijd dat men in België “alles zelf moet vragen” en vinden niet altijd de weg naar de vele mogelijkheden in de dienstverlening.
- cultuursensitief: MOPA vertrekt vanuit het cultureel–religieus referentiekader van de islamitische godsdienst en spiritualiteit. Thema’s als euthanasie, crematie, begraven worden in België liggen gevoelig. In de moslim (en joodse) cultuur zijn er bepaalde rituelen, zoals koranverzen ter ondersteuning, alert zijn op het moment van overlijden om zelf de geloofsgetuigenis te kunnen zeggen, rituele stappen in de dodenzorg (wassen, bidden, imam, begraafplaats, begraving binnen 48u) Soms zijn patiënten bang voor negatieve commentaar uit de omgeving (sociale controle). Soms worden bezwaren met behulp van de koran toch bespreekbaar.
- communicatie bevorderen tussen moslims en zorgverleners. Moslims (in het algemeen) zijn bang voor en ontkennen de naderende dood, wat palliatieve zorg bij het levenseinde verhindert. Gewone zorgverleners willen zo goed mogelijk pijn bestrijden, maar weten vaak niet dat cultuurgebonden aspecten de wensen en keuzes van de patiënten bepalen. Zo wordt pijnbestrijding soms niet aanvaard vanuit de opvatting dat lijden zinvol is voor het leven na de dood. Patiënten en hun familie vragen ook specifieke geestelijke hulp en toepassing van rituelen zoals lijkwassing, lijkwade
- vroegtijdige en specifieke zorgplanning. Deze omvat tijdig denken aan de plaats van begraven (heeft de patiënt een repatriatieverzekering?), kiest men voor sterven in ziekenhuis of thuis, stappen bij overlijden, begraven en rouwperiode.

b) Sterven in België

Iedere stad of gemeente heeft eigen voorschriften en prijzen voor begraven.

In Mechelen werd info gegeven door het diensthoofd van de Dienst begraafplaatsen

<https://www.mechelen.be/begraafplaatsen>.

Waar moet men aan denken na een overlijden?

- een attest van overlijden wordt (alleen) door een arts afgeleverd
- men moet officieel aangifte van het overlijden doen bij de Dienst Burgerlijke stand. Deze Dienst geeft dan 1) de officiële overlijdensakte, 2) toelating om overledene te begraven
- elk ziekenhuis heeft een mortuarium voor tijdelijke bewaring van de dode
- de familie (eventueel ziekenhuis of politie) beslist of de dode overgebracht wordt naar het funerarium of thuis opgebaard wordt (ALS er speciale koeling is!)
- toelating tot begraven kan in België pas 24u na het overlijden
- de begrafenisondernemer regelt – tegen betaling – alle praktische zaken
- balsemen is in Vlaanderen niet toegestaan. Een pacemaker en defibrillator moeten uit het lichaam verwijderd worden
- er is keuze tussen cremeren of begraven; er zijn diverse manieren van begraven
- op voorhand reserveren voor de begrafenis bij de Dienst begraafplaatsen
- dood gaan brengt kosten mee, maar je bepaalt zelf hoe duur of goedkoop een begrafenis wordt:
 - een gratis graf is mogelijk, maar alleen voor 1 dode gedurende 15 jaar
 - een aangekocht graf (concessie) biedt keuzemogelijkheden: ofwel een grondconcessie, ofwel een columbarium- of urnenveldconcessie. In een concessiegraf mogen meerdere personen begraven worden. De normale duurtijd van een concessie is 30 jaar (wat tegen betaling eventueel nog kan uitgebreid worden tot 50 jaar). Eeuwige vergunning bestaat niet meer.
 - als niemand de begrafenis wil of kan betalen, regelt de stad de begrafenis. Familie en/of vrienden mogen bij de begrafenis aanwezig zijn. Er zijn verenigingen van vrijwilligers die de dode naar begraafplaats begeleiden.

Het Multicultureel Uitvaartcentrum van Antwerpen (MUA) stelde zich voor

Het privé bedrijf is innovatief. Het is gevestigd in het gebouw van het oude vredegerecht, Turnhoutsebaan, Borgerhout. GSM 0479 83 04 74; mua.uitvaartenantwerpen@gmail.com
De visie is dat de mensen met hun vele verschillende nationaliteit (176 in Antwerpen) het recht hebben om afscheid te nemen van hun dierbare volgens de rituelen die eigen zijn aan zijn of haar cultuur.

Het MUA luistert naar de verschillende mensen en zoekt de passende oplossingen.

- tijdig praten met familie en kennissen
- transparant zijn over de mogelijkheden en de prijzen
- werkt met Fair Coffins, een Nederlandse sociale werkplaats die milieuzorg ook toepast kisten (onbewerkt hout, schroeven in bamboe...)

- probeert te voldoen aan alle vragen die de klanten vanuit eigen cultuur en tradities voorleggen, bv. rituele wassing, ruimte om familie te ontvangen, transport, dragers, feestelijke plechtigheid, eten, kruiden, eventueel repatriëring naar buitenland

De deelnemers reageerden met eigen aanvullende informatie

- Toen België gastarbeiders uit Marokko en Turkije aannam, voorzagen bilaterale akkoorden in begraven in hun thuisland. Er ontstonden verzekerings- en begrafenisbedrijven die alle taken gingen regelen, zelfs lang voor een overlijden. Voor Turkse en Marokkaanse families is alles wat met een overlijden samenhangt meestal al door een familiale verzekering geregeld. (In tegenstelling tot christelijke families die meestal pas na overlijden de begrafenis gaan regelen).
- Er zijn verschillen tussen de Marokkaanse en de Turkse verzekeringen. Ook de douanereglementen voor de kist (loden bekleding; al /niet openen) verschillen.
- Kunnen personen in asielprocedure – dus zonder definitief verblijfsrecht – gerepatriëerd worden? In principe ja, maar wie betaalt de kosten?
- Personen zonder wettige papieren kunnen niet gerepatriëerd worden omdat ze geen bewijs van nationaliteit hebben.

Tips:

- dergelijke informatieavonden bieden niet alleen heel wat feitelijke informatie, maar zijn ook een gelegenheid om tradities en gevoeligheden van de diverse delen van de samenleving te leren kennen. Ze bevorderden meer **wederzijds begrip** tussen migranten, nieuwkomers met vluchtachtergrond én ontvangende Belgische bevolking.
- **vraag sprekers van de officiële zorgdiensten, maar ook van diverse geloofsgemeenschappen en het humanistisch verbond.**
- **Maak openheid voor verschillen in opvattingen en gebruiken binnen de religies.** Zo bv vertelde een vluchteling uit Syrië dat vele aspecten in verband met sterven, begraven en rouw in zijn herkomstland anders zijn dan bv. in Marokko.
- Termen zoals palliatief, sedatie, crematorium enz. zijn moeilijk voor personen die nog niet zo goed Nederlands kennen. Vzw Welcome in Mechelen maakte – in overleg met de uitgenodigde sprekers – **vooraf een woordenlijst op met de belangrijkste termen** die aan bod zouden komen. Naast de Nederlandse woorden werd ook een vertaling in diverse talen toegevoegd.